

УДК 373.2.018.43:004»363»

DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.79.264557>

ЛІЛІЯ ЗІМАКОВА

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8066-5181>

(Полтава)

Place of study: *Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University*

Country: *Ukraine*

Email: liliyazimakova1976@gmail.com

ОЛЕКСАНДР ТУПИЦЯ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6329-7011>

(Полтава)

Place of study: *Poltava University of Economics and Trade*

Country: *Ukraine*

E-mail: tupytsya@ukr.net

ЛЮДМИЛА ЖДАНЮК

Poltava Academy of Continuing Education named after M.V. Ostrogradsky ORCID:

<https://orcid.org/0000-0002-1554-3521>

(Полтава)

Country: *Ukraine*

Email: zhdaniuk@pano.pl.ua

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація: У статті на основі вивчення науково-педагогічної літератури здійснено термінологічний аналіз педагогічної сутності поняття «дистанційне навчання дітей дошкільного віку», як форми навчання у воєнний період країни, фундамент якої повинен базуватися на партнерській взаємодії. Автори статті розуміють сутність поняття «дистанційне навчання дітей дошкільного віку» як організацію партнерської освітньої взаємодії в умовах віддаленості вихователя від дітей та їх батьків (дорослих, які доглядають за дітьми), що функціонує синхронно та/чи асинхронно на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій.

Розглянуто позитивні та негативні сторони залучення дітей дошкільного віку до дистанційного навчання. Доведено, що в умовах воєнного стану освіта дошкільників не повинна перериватися, педагоги, діти, їхні батьки повинні взаємодіяти як суб'єкти освітнього процесу. Визначено режими дистанційного навчання дошкільників – синхронний та асинхронний, сучасні освітні онлайн-інструменти, якими можуть користуватися і вихователі ЗДО, і батьки дітей дошкільного віку.

Проведено опитування 50-ти вихователів ЗДО Полтавської області з проблем дистанційного навчання на кінець другого місяця війни в Україні. У більшості випадків виявлено зацікавленість дорослих у продовженні освіти дошкільників за умов дистанційного навчання у період воєнного стану.

Науково-педагогічний пошук спонукав авторів до визначення чинників налагодження дистанційного навчання в дошкільній освіті на засадах партнерської педагогіки в період воєнного стану: принципи педагогіки партнерства; установка всіх суб'єктів дошкільної освіти на неперервність освітньої діяльності в умовах воєнного стану; культурно-освітнє розмаїття суб'єктів дошкільної освіти; рівень сформованості емоційного інтелекту та комунікативної компетентності суб'єктів дошкільної освіти; здатність дорослих до побудови нових соціальних зв'язків, розвинуті навички адаптивності до діяльності в різних умовах та навички резильентності; достовірність інформації освітніх сервісів, соціальних мереж, освітніх онлайн-платформ; активна допомога дорослих в освітній діяльності дітям в умовах воєнного стану; відповідні соціально-побутові та технічні умови дистанційного навчання дошкільника; цифрова грамотність суб'єктів освітнього процесу; врахування особливостей перебігу воєнного стану (обмеженість в часі (комендантська година), ситуації прямої небезпеки (військо-ві дії, сигнали повітряної тривоги, необхідність перебування в укриттях) тощо).

Ключові слова: дистанційне навчання; партнерська педагогіка; взаємодія; воєн-

Постановка проблеми в загальному вигляді. У складний воєнний період життя нашої країни держава повинна забезпечити права дітей дошкільного віку на здобуття освіти. Третина України з 24 лютого 2022 року опинилась в зоні активних бойових дій, а решта областей піддалася повітряним ракетним ата-

кам, що унеможливило надання освітніх послуг дошкільними закладами, оскільки виникла небезпека для життя дітей. Міністерством освіти і науки України в листі «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій» було рекомендовано тимчасово призупинити освітній процес у закладах ЗДО (Про організацію освітнього, 2022). На початку квітня 2022 р. МОН надало ряд методичних рекомендацій для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні щодо організації дистанційного навчання у ЗДО (Про рекомендації для працівників, 2022).

Професійним обов'язком адміністрацій та вихователів закладів дошкільної освіти є організація освіти дітей у період воєнного часу. За дослідженнями Українського інституту розвитку освіти, досвід дистанційної взаємодії та освітньої діяльності вихователів ЗДО з дітьми та їх батьками був набутий під час пандемії COVID-19. Педагоги практикували різні форми дистанційного спілкування (Рекомендації щодо забезпечення, 2021, с. 8-9).

Воєнний стан зумовив пошук нових і трансформацію вже існуючих методів, форм та засобів дистанційного навчання здобувачів дошкільної освіти України. Територіальна віддаленість дошкільника та його батьків від ЗДО не позбавило його права на отримання освітніх послуг, педагогічної підтримки, консультувань вихователів, педагогізації батьків, тобто продовження партнерської взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Розглянемо особливості дистанційної дошкільної освіти на засадах партнерської педагогіки в період воєнного стану.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Феном суб'єктності та суб'єктної позиції учасників освітнього процесу, проблема партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу в ЗДО вивчається вітчизняними науковцями О. Байєр, О. Брежневою, Н. Гавриш, Л. Загородньою, О. Кононко, Т. Піроженко та ін. Партнерство стає в центрі взаємин вихователя, дитини та батьків, про що свідчать Базовий компонент дошкільної освіти України (2021), професійні стандарти «Вихователь закладу дошкільної освіти» та «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» (2021).

Аналіз психолого-педагогічних та інформаційних джерел із проблеми дослідження підтверджує необхідність дотримання партнерських взаємин під час нових соціальних та освітніх викликів – дистанційної освіти дошкільників під час воєнного стану в Україні. На нашу думку, побудова ефективної взаємодії у партнерському трикутнику «педагог-дитина-батьки» дозволить налагодити дистанційне навчання, продовжити педагогізацію батьків, а головне – освіту дошкільників. Але, незважаючи на значну кількість публікацій вітчизняних учених щодо зазначених питань, проблема упровадження дистанційного навчання в дошкільній освіті залишається актуальною, і, перш за все, через недостатню підготовку вихователів ЗДО власне до роботи в партнерській онлайн-взаємодії з дітьми та їхніми батьками.

Питання партнерської взаємодії в ЗДО в умовах дистанційного навчання є маловивченим. До введення воєнного стану про дистанційне навчання дошкільників йшла мова у статті О. Косенчук, І. Новик «Організація діяльності закладів дошкільної освіти в період пандемії» (2020, с. 20-21) та «Рекомендаціях щодо забезпечення якості дошкільної освіти України в умовах карантину» (2021). В умовах воєнного стану це питання потребує уваги з боку освітян, батьків та державних органів управління освітою. Відтак, метою статті є уточнення змісту поняття «дистанційне навчання дітей дошкільного віку», аналіз і популяризація досвіду залучення дітей дошкільного віку до синхронного дистанційного навчання, виокремлення асинхронних електронних засобів дошкільної освіти та особливостей налагодження партнерської онлайн-взаємодії з доросло-дитячою аудиторією, «лагідної» педагогізації батьків дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведемо термінологічний аналіз педагогічної сутності поняття «дистанційне навчання». Сучасні джерела трактовують це поняття так: «дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» (Положення про дистанційне навчання, 2013, п. 1.2); «організація освітнього процесу в умовах віддаленості одне від одного його учасників та їхньої опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікативних технологій» (Косенчук, & Новик, 2020, с. 19); «комплекс інструментів, що забезпечують організацію освітнього процесу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у зручний для здобувачів освіти спосіб і час» (Рекомендації щодо забезпечення, 2021, с. 12). У вищій освіті дистанційне навчання – «це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі» (Дистанційна освіта).

Ми розуміємо сутність поняття «дистанційне навчання дітей дошкільного віку» як організацію партнерської освітньої взаємодії в умовах віддаленості вихователя від дітей та їх батьків (дорослих, які доглядають за дітьми), що функціонує синхронно та/чи асинхронно на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій.

Якість дошкільної освіти в Україні забезпечується Законами України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001), Концепцією розвитку дошкільної освіти (2020), Концепцією освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020), Базовим компонентом дошкільної освіти (2021) та іншими нормативно-правовими актами, інструктивно-методичними документами. Нормативна база створює правове підґрунтя

для запровадження дистанційного навчання в дошкільній освіті та педагогічні умови його реалізації, а саме: педагогічне партнерство ЗДО з батьками вихованців або особами, які їх замінюють; надання різних видів підтримки дітям, їхнім батькам, педагогічним працівникам у період дистанції; здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах дистанції; формування готовності вихователів працювати в умовах освітніх змін та суспільних викликів; забезпечення систематичного моніторингу організації освітнього процесу в ЗДО.

В Україні розроблено ряд положень, які регулюють дистанційну освіту, а саме: Положення про дистанційне навчання (2013), Положення про електронні освітні ресурси (2019) та ряд положень про дистанційну форму навчання у різних ланках освіти. В Методичних рекомендаціях щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану (для засновників закладів, науково-педагогічних працівників ІППО, директорів та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти) зазначається, що на період воєнного стану в організації освітнього процесу з дітьми будь-якої вікової групи наскрізною має бути ідея солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій, причетних до піклування, догляду та розвитку дітей раннього і дошкільного віку, а актуальною – налагодження зв'язків і підтримка педагогічного партнерства ЗДО з батьками вихованців та представниками територіальних громад (Про рекомендації для працівників, 2022). До виходу цього листа МОН регулювання організаційного та науково-методичного забезпечення впровадження дистанційного навчання в дошкільній освіті не було. Всі ініціативи дошкільних педагогів та освітніх організацій мали спонтанний та несистемний характер, хоча спроби, як свідчать інформаційні джерела, регулювати цей процес на різних рівнях – державному, регіональному, місцевому та локальному (ЗДО) – все ж таки спостерігалися.

Дистанційна освіта, маючи в своєму арсеналі сукупність інформаційних технологій та методик викладання, в умовах воєнного стану може надавати освітні послуги без присутності здобувачів у навчальному закладі. За такого підходу дистанційне навчання реалізується шляхом застосування дистанційної форми як окремої форми навчання та шляхом використання технологій дистанційного навчання для забезпечення навчання в різних формах (Положення про дистанційне навчання, 2013).

У дистанційному навчанні існують два основні режими – синхронний та асинхронний, які визначають характер взаємодії учасників освітнього процесу – спілкування одночасне (безпосереднє) чи з затримкою у часі (опосередковане). Суб'єктами дистанційного навчання в дошкільній освіті виступають діти дошкільного віку, їх батьки або інші законні представники дітей, педагоги, асистенти дітей з особливими потребами.

Педагого ЗДО повинні бути забезпечені спеціалізованим програмним оснащенням та засобами інформаційно-комунікаційного зв'язку, у тому числі мережею Інтернет. У свою чергу діти також за допомогою батьків, асистентів, сімейних педагогів (гувернерів), доглядальників повинні мати доступ до відповідних пристроїв та інтернет-ресурсів.

Основними рисами дистанційного навчання є одночасна інтерактивна взаємодія педагога з дітьми та дорослими, які за ними доглядають, виокремлення часу в усіх партнерів освітньої взаємодії для освоєння дитиною пізнавального матеріалу, консультативного супроводу тощо. Позитивними сторонами дистанційного навчання в ЗДО є надання освітніх послуг на відстані, легке залучення додаткових інформаційних джерел, що поглиблюють, унаочнюють, збагачують тему заняття або вид діяльності. Основними ж недоліками є:

- ненадійне або відсутнє технічне оснащення в умовах воєнного стану;
- переформатування міжособистісної взаємодії вихователя з дітьми та дорослими, які за ними доглядають;
- недостатня інформаційно-технічна грамотність вихователів ЗДО;
- спонтанне (самостійне) перенавчання педагогічних працівників, оволодіння ними новими компетентностями, що необхідні для спілкування в режимі відеозв'язку, недостатньої чи відсутньої візуальної, емоційної та психологічної комунікації зі здобувачами освіти.

Педагого ЗДО повинні мати сукупність засобів надання дистанційного навчання: засоби надання освітнього матеріалу; засоби моніторингу якості дистанційної освіти дошкільників (система постійних відео-, фотозвітів, спостережень, оцінки та прогнозу змін стану сформованості тої чи іншої компетентності); засоби консультації дитини та її батьків; засоби інтерактивної співпраці вихователя, дитини і дорослих, які несуть відповідальність за її освіченість; можливість швидкого доповнення інформаційних ресурсів новою інформацією, коригування помилок тощо.

Сутність дистанційного навчання в ЗДО полягає в тому, щоб забезпечити продуктивну взаємодію між учасниками освітнього процесу, зокрема, комунікацію між вихователем, дітьми, батьками (або особами, які їх замінюють) та дітей між собою. Сталих вимог щодо здійснення дистанційного чи змішаного навчання немає, оскільки кожен педагог, маючи право на академічну свободу, творчо підходить до цієї роботи відповідно до вимог освітньої програми розвитку дітей своєї групи, їхніх вікових та індивідуальних особливостей, сформованих міжособистісних взаємин як із дітьми, так і їхніми батьками.

На засадах партнерської педагогіки дистанційне навчання повинно базуватися на дотриманні шести основних принципів, актуальність і цінність яких зростає у воєнний період, а саме: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; діалог-взаємодія-взаємоповага; довіра у відносинах і стосунках;

розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків), принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Докладніше про організацію дистанційного та змішаного навчання у закладі дошкільної освіти подано в Методичних рекомендаціях щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану (для засновників закладів, науково-педагогічних працівників ІППО, директорів та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти) та журналі «Дошкільне виховання», де автори подають основні дидактичні вимоги до організації дистанційного навчання дошкільників та представляють каталог онлайн-інструментів для забезпечення дистанційного та змішаного навчання в ЗДО: освітні онлайн-платформи (віртуальні дошки; презентації та публікації; тести, опитувальники; створення дидактичних матеріалів; створення карт знань; створення і зберігання онлайн-книжок та коміксів), соціальні мережі (Viber, Messenger, Twitter, WhatsApp); сервіси відеозв'язку (Skype, Zoom, Hangust Meet, Google Meet, Cisco Webex, Microsoft Teams); сервіси для розміщення інформації (Dropbox, Google Drive, One Drive, відеохостинги, блоги, сайти) (Косенчук, Новик, 2020, с. 21). Як справедливо зазначають автори статті, рекомендовані платформи дають змогу реалізовувати авторські методичні задуми педагогів, створювати навчальні курси, гнучко розподіляючи контент між онлайн- та офлайн-частинами, диференціювати навчальні завдання, проводити онлайн-заняття, оперативно надавати зворотний зв'язок, відстежувати динаміку кожної дитини, створювати та наповнювати особистісно-професійне портфоліо (Косенчук, & Новик, 2020, с. 21).

Під час воєнного стану прогресивні вітчизняні освітяни, науковці, громадські організації почали активно наповнювати соціальні мережі контентом для розвитку дітей дошкільного віку. До таких інтернет-ресурсів необхідно долучити публікації психолого-педагогічного та методичного спрямування на сайті МОН, який містить рубрики «Дошкільна освіта», «Дистанційна освіта», «Сучасне дошкільня під крилами захисту», у Telegram-каналі «Підтримай дитину». Зібрані там матеріали містять відеозаняття з музики, математики, розвитку мовлення, психологічні поради, важливі нормативно-правові акти та багато корисної інформації щодо поведінки в умовах воєнного стану, зокрема: посібник «Розмови про війну», інформаційний комікс для дітей у воєнний стан «Поради від захисника України» тощо.

Освітні партнери використовують YouTube як популярний відеохостинг, що надає послуги розміщення відеоматеріалів, для розповсюдження й отримання інформації та знань із дошкільної освіти, він стає засобом науково-методичних і теоретико-практичних комунікацій. Яскравим прикладом вітчизняного освітнього блогу для педагогів та батьків є блог у YouTube Людмили Шелестової «Розвиток дитини. Людмила Шелестова» з розвивального читання, розвитку мовлення, навчання елементам математики за авторським посібником «Вчимося читати». Авторка розміщує короткі 5-тихвилинні відеоролики занять за авторською програмою «Розвиваюче читання», тренінги для вихователів і батьків дітей дошкільного віку (Розвиток дитини. Людмила Шелестова). Логопедична онлайн служба має сайт та канал у YouTube «Цікаво грати» з кращими логопедичними відеовправами, дидактичними іграми, мультфільмами виховного змісту тощо.

Велика когорта освітян має як індивідуальні сторінки у FB, так і сторінки своїх ЗДО, де розміщують для батьків рекомендовані матеріали для роботи з дітьми дошкільного віку, зокрема Машівський ЗДО «Калинка» (Полтавська область) з першого дня війни почали публікувати матеріали на допомогу батькам у підтримці емоційного спокою їх дітей, розваг в укриттях, виготовленні поробок тощо (Машівський ЗДО «Калинка»). У FB-групі «Дошкільня Львівщини» вихователі львівських ЗДО розміщують відеозаняття, українські аудіоказки, індивідуальний план вихователя під час воєнного стану (дистанційний план для вихователя: матеріали для безпосереднього поширення в батьківських групах із активними посиланнями на матеріали) тощо. Логопедична студія у м. Львів має свою сторінку в FB «Логостудія «Балакунчики». Логопед. Психолог», де розміщують вправи на розвиток мовлення, дрібної моторики, просторово-зорової орієнтації тощо (Логостудія «Балакунчики». Логопед. Психолог).

Прикладом онлайн-ресурсу, який рекомендують педагоги ЗДО батькам на сторінках FB, є український проект «Розумний кОтусь – помічник для матусь», який за допомогою віршів та пізнавальних відео популяризує українську мову і серед дошкільнят. Його публікації є й у однойменній FB-групі та представлені у YouTube (Розумний кОтусь – помічник для матусь.)

Яскравим прикладом дистанційного навчання дошкільнят є спільний проект Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та МОН України цифрова платформа для розвитку дошкільнят «НУМО». Освітній проект «Платформа розвитку дошкільнят НУМО» спрямований на розвиток 16 глобальних навичок дошкільнят, визначених ЮНІСЕФ та ЮНЕСКО. Саме в умовах воєнного стану автори платформи НУМО та YouTube-каналу якісної дошкільної освіти для українських дітей «Пташеня. Дитячий простір» створили «Дитячий садок онлайн НУМО» з розвивальними відеозаняттями для дітей 3-6 років, відеоматеріали якого безкоштовно розміщені на каналах у YouTube «UNICEF Ukraine», МЕГОГО. Починаючи з 16 березня 2022 р., автори «Дитячого садка онлайн НУМО» зробили 35 випусків, а кількість переглядів деяких випусків становила від 50 до 73 тисяч (станом на 02.05.2022 р.). (Платформа розвитку дошкільнят НУМО ; Пташеня. Дитячий простір).

The LEGO-Foundation у період воєнного стану розробляє для вихователів дітей дошкільного віку серію сценаріїв ігрових онлайн-зустрічей у вигляді вправ, ігор на різну тематику «Нові пригоди колобка», «Вес-

няні диво-метелики», «Паперові перетворення» тощо. Матеріали розміщені на Fb-платформі, у спільноті «Сприяння освіті». Цінність сценаріїв онлайн-зустрічей полягає в тому, що пропонуються активності не тільки для освітньої взаємодії педагога з дітьми, дітьми між собою, а також для ігрової взаємодії батьки-діти. Ігровий підхід, який використали автори, має свою реалізацію у рубриках «Граємо разом», «Граємо з батьками». Діяльнісний – у залученні дітей та батьків до різних видів діяльності (рухової, художньо-естетичної, мовленнєвої тощо). Додаткові матеріали для педагогів та батьків знаходяться за Q-кодами, наприклад: «Досліди з папером», «Чарівний блокнотик» мають покликання на відповідні інтернет-джерела. The LEGO-Foundation в Україні спонукає вихователів та батьків до партнерської взаємодії через рекомендації, наприклад: «Педагог може запропонувати батькам і дорослим, які є поруч з дитиною, продовжити взаємодію у будь-який зручний час», «Запропонованими завданнями та покликаннями педагог може поділитися у батьківській онлайн-спільноті», «Педагог пропонує дітям разом з дорослими «перетворити аркуш паперу А4 на «підзорну трубу» та спостерігати на повітрі за весняними квітами, травою, бруньками, пташками, комахами тощо» (на онлайн-занятті вихователь навчив цього дітей у кімнаті); намалювати разом з дорослими, що вони побачили навкруги через «підзорну трубу», зробити дослід з папером, створити з аркуша паперу «Чарівний блокнотик». Необхідно зауважити, що такі сценарії ігрової онлайн-взаємодії від The LEGO-Foundation з дітьми дошкільного віку та їх батьками можуть бути адаптовані педагогом, розширені, поглиблені на власний розсуд. Автори матеріалів закликають до педагогічної творчості, динамічності, соціально-педагогічної мобільності тощо.

19 квітня 2022 року ми провели опитування 50 вихователів Полтавської області щодо встановлення партнерської взаємодії з дітьми та батьками в умовах воєнного стану. Опитані вихователі мали досвід дистанційного навчання у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. На запитання «Чи залучаєте ви своїх вихованців до дистанційного навчання під час воєнного стану?» 30% респондентів відповіло «Так, систематично», 58% – «іноді», 12% – «ні».

Вихователям, які здійснюють дистанційне навчання, було запропоновано відповісти на питання «Який режим дистанційного навчання використовуєте?». Синхронний (онлайн-заняття з безпосереднім спілкуванням із дітьми та дорослими, які за ними доглядають) використовують – 6%; асинхронний (розміщують освітній матеріал на інтернет-ресурсах: у соціальних мережах, сервісах для розміщення інформації, онлайн-платформах) – 76%; використовують обидва режими – 18%.

На питання «З яких причин вам не вдалось налагодити дистанційне навчання під час воєнного стану?» показники були наступні: 16% відповіли, що у деяких суб'єктів освітнього процесу відсутні засоби онлайн-зв'язку (інтернет, пристрій – комп'ютер, планшет, смартфон тощо), 38% – у деяких дітей немає соціально-побутових умов для дистанційного навчання (в родині є школяр, який виходить на онлайн-уроки; родина змінила місце проживання тощо), 14% – більшість батьків дітей дошкільного віку не бажають виконувати з дітьми завдання ЗДО, оскільки вважають, що це обов'язок вихователів; 14% – більшість батьків дітей дошкільного віку не виконують із дітьми завдання ЗДО, пояснюючи це виробничою зайнятістю; 2% – керівництво ЗДО заборонило онлайн-спілкування з дітьми та їхніми батьками, 16% – інша причина. До цього питання варто зазначити, що педагоги ЗДО з перших тижнів війни були активно задіяні у волонтерській діяльності, що унеможливило дистанційне навчання дітей. На нашу думку, особливу увагу необхідно звернути на батьків, які не достатньо приділяють увагу дітям в умовах воєнного стану, що склалися, оскільки або зайняті професійною діяльністю і не мають достатньо часу для партнерської взаємодії або вважають розвиток, навчання і виховання дитини тільки обов'язком вихователя. Таким батькам необхідно проводити просвітницькі активності та наголошувати на їхній юридичній відповідальності за включеність у процес отримання освіти дитиною дошкільного віку, допомагати організовувати взаємодію з дітьми (враховуючи як технічні, так і змістовні особливості освітнього контенту), консультувати в організації життєдіяльності дитини в умовах дистанційного навчання.

Виходячи з опитування, більшості вихователям вдалося налагодити дистанційне навчання під час воєнного стану тому, що у 44,7% – до цього була налагоджена партнерська взаємодія (співпраця) ЗДО з родиною у соціальних мережах; у 17% – цьому сприяло керівництво ЗДО; 19,1% – із власної ініціативи налагодили дистанційне навчання; 19,6% – назвали інші причини.

Ми запитали про ставлення батьків до дистанційного навчання, яке спостерігали вихователі: лише 2% – відповіли, що 100% батьків виконують всі рекомендації, освітні завдання, виходять із дітьми на онлайн-заняття; 18,4% вихователів зазначили, що близько 75% батьків виконують всі рекомендації, освітні завдання та виходять із дітьми на онлайн-заняття; 32,7% – що близько 50% батьків виконують всі рекомендації, освітні завдання, виходять із дітьми на онлайн-заняття; 40,8% вихователів відмітили, що близько 25% батьків виконують всі рекомендації, освітні завдання, виходять із дітьми на онлайн-заняття; 4,1% педагогів ЗДО зауважили, що всі батьки відмовились від дистанційного навчання дітей; 2,1% – кілька батьків виконують завдання, а решта відмовилась.

Для дистанційного навчання 81,6% вихователів ЗДО використовує всі можливі освітні інтернет-джерела; 12,2% – надають перевагу каналу YouTube; 4,1% – освітнім групам для дошкільця у FB; лише 2,1% – самостійно створює контент для своїх дітей.

Нас зацікавила активність дітей і батьків під час онлайн-спілкування з вихователем. Відповіді були наступні: у 30,4% респондентів більшість дітей з радістю, легко йшли на контакт; 17,4% вихователів спостерігали у більшості дітей сором'язливість, і тоді батьки виступали посередниками; 32,6% вихователів

залучали і дітей, і батьків до онлайн-спілкування; у 19,6% – у більшості випадків спілкувалися тільки батьки (дорослі).

Організація дистанційного навчання в дошкільній освіті повинна враховувати з одного боку – часткову несамотійність дитини (вона не орієнтується в часі, має труднощі у під'єднанні до онлайн-конференцій, потребує допомоги в підготовці матеріалу до заняття, може проявлятися мотиваційно-поведінкова неготовність брати участь у заняттях удома тощо), з іншого боку – потребує високої активності батьків, їх готовності брати участь у стимулюванні, організації дитячої ігрової, комунікативно-мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, художньо-продуктивної, рухової діяльності та комунікувати і з вихователем, і з дитиною одночасно. Крім того, дорослі самі повинні бути безбар'єрні у спілкуванні.

Важливо відмітити, що вихователі дітей дошкільного віку, особливо у синхронному режимі дистанційного навчання, повинні вміти спілкуватися одночасно і з дітьми, і з батьками. До введення дистанційного навчання вихователі ще не мали сформованих компетентностей із синхронної онлайн-комунікації, «лагідної» онлайн-педагогізації батьків. Одна справа комунікувати, розвивати, виховувати, навчати дітей у закладі дошкільної освіти, а друга справа – через вебкамеру спілкуватися і з дітьми, і дорослими. У асинхронному режимі вихователі необхідно навчитися формулювати для батьків дописи лаконічного і доступного характеру з максимальною емоційно-позитивною мотивацією та стимуляцією до спільної діяльності з власними дітьми.

В організації дистанційного навчання під час воєнного стану важливо вихователі проявляти професійні навички педагога-фасилітатора як дитячої, так батьківської аудиторії, зокрема такі:

- мовленнєві: доступність, виразність, емоційність, логічність, доречність, правильність висловлювань;

- психо- та соціолінгвістичні: усвідомлення того факту, що усне чи письмове мовлення це важливий (а часом перший) засіб професійної діяльності та реалізації в умовах дистанційного навчання у воєнний час. Вихователь повинен як ніколи бути вправним оратором, мати гарно поставлений голос, володіти миттєвою реакцією, вміти дешифрувати (передбачати) приховану думку в мовленні дітей та батьків; володіти культурою мовлення, дотримуватися етикету; бути готовим до проявів мовленнєвої поведінки різних народів; вміти організувати міжкультурну, різновікову та гендерну комунікацію шляхом вивчення мовленнєвої поведінки окремих комунікантів, мовного колективу, ролі мови й мовлення у згуртуванні людей, у збереженні атмосфери взаємодії, взаємоповаги та взаємодопомоги. Використовувати в онлайн-спілкуванні утровані вербальні та невербальні засоби – мовлення не просто емоційне, а часом експресивне, голос чіткий із різноманітними модуляціями (радість, здивування, інтриги, суму, розпачу тощо; тихе – голосне, низьке – високе, швидке – повільне), активне створення «звукових масок» героїв під час читання літературних творів, жвава міміка, постановка дітям відкритих запитань, активне слухання дитини (помахи голови, вигукі та ін.) тощо;

- дитиноцентровані: проявляти гуманізм та толерантність до дітей та батьків; надавати психолого-педагогічну підтримку, враховувати можливість отримання і дітьми, і дорослими психотравми з наступними агресивними проявами у поведінці або замиканні у собі, створювати позитивну комфортну атмосферу для розвитку дітей та комунікації з батьками; вміння формулювати позитивні повідомлення дитині (без критики, оцінювання, для м'якого спрямування її діяльності); вміння аналізувати роботи дітей (формулювати позитивні судження, обходитися без зауважень, натомість висловлювати рекомендації, враховувати, що виріб може бути результатом спільної діяльності дитини з дорослим, а дорослий іноді вразливіший за дитину), мотивувати малюків на подальшу діяльність; батьків закликати не робити за дитину, а допомагати зробити самій (правило М. Монтесорі «допоможи мені зробити це самому»), наближувати освітню діяльність до інтересів, нахилів і запитів дітей, створювати можливості вибору, творчості і експериментування тощо;

- психотерапевтичні – бути готовим поговорити про війну, про безпеку та небезпеку, про емоції, плани на майбутнє тощо;

- цифрові – уміти підібрати та розмістити освітній контент у соціальних групах; підготувати власний онлайн-інструмент; режисерські, операторські, акторські здібності у підготовці відеопродукту.

Особливості спільної роботи ЗДО з батьками у подоланні дитячих психотравм, приклади висловлювань сформульовані у «Методичні рекомендації щодо комунікації з дітьми дошкільного віку з родин учасників ООС/АТО, внутрішньо переміщених осіб та організації взаємодії з їхніми батьками» (автор-розробник І. Луценко) (**Методичні рекомендації щодо комунікації**, 2019), електронному посібнику «Розмови про війну. Питання та відповіді про війну для батьків та опікунів дітей та підлітків» (Розмови про війну), публікації «Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології» (Луценко та ін., 2018), навчально-методичному посібнику А. Кабанцевої, О. Корнеєвої «Підтримка дитини в умовах емоційного напруження» (Кабанцева, & Корнеєва, 2018).

Під час «лагідної» педагогізації батьків вихователям ЗДО в організації дистанційного навчання на заходах партнерської педагогіки важливо акцентувати батьків на тому, що в змінених умовах життєдіяльності вони не мають право обмежувати важливі для дитини потреби, зокрема у пізнанні світу. Тому батькам необхідно знаходити час для спільної діяльності, ігор з нею, адже безпосередній фізичний, емоційний контакт із близькими людьми, вияви любові, турботи допоможуть дитині легше пережити складну стре-

сову ситуацію чи її наслідки, відчуті себе захищеною. Для батьків варто підготувати вебінари-практикуми, тренінги, тематичні пам'ятки, рекомендовані статті фахівців і розмістити їх у інтернет-спільноті. У Viber, Telegram існують професійні спільноти, до яких батькам можна рекомендувати приєднуватися і самостійно отримувати інформацію, зокрема: «Підтримка для дітей. UNICEF для кожної дитини», «Психологічна підтримка» тощо. Важливо звертати увагу також на емоційну та фізичну складову у здоров'ї батьків, це здатність як емоційно, так і фізично включатися в процес педагогічного партнерства. Тут можна порекомендувати проєкт психологічної підтримки «Поруч», розроблений Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) разом із Міністерством освіти і науки України, Українським інститутом когнітивно-поведінкової терапії та Всеукраїнським громадським центром «Волонтер». Проєкт «Поруч» – це групи психологічної підтримки для батьків і дітей, чие звичне життя зламала війна. Психологи готові допомагати офлайн і онлайн, щоб досвід громадян України не залишився непереборною травмою на все життя.

Робота з батьками повинна посилювати позитивні тенденції родинного виховання, допомагати бути у взаємодії, бути спроможними до діалогів в умовах воєнного стану і тактовно підтримувати освітню мотивацію дітей.

Аналіз наукових джерел та соціальної ситуації війни в Україні спонукав до визначення чинників налагодження дистанційного навчання в дошкільній освіті на засадах партнерської педагогіки в період воєнного стану:

- принципи педагогіки партнерства;
- установка всіх суб'єктів дошкільної освіти на неперервність освітньої діяльності в умовах воєнного стану;
- культурно-освітнє розмаїття суб'єктів дошкільної освіти;
- рівень сформованості емоційного інтелекту та комунікативної компетентності суб'єктів дошкільної освіти;
- здатність дорослих до побудови нових соціальних зв'язків, розвинуті навички адаптивності до діяльності в різних умовах та навички резильєнтності;
- достовірність інформації освітніх сервісів, соціальних мереж, освітніх онлайн-платформ;
- активна допомога дорослих в освітній діяльності дітям в умовах воєнного стану;
- відповідні соціально-побутові та технічні умови дистанційного навчання дошкільника;
- цифрова грамотність суб'єктів освітнього процесу;
- врахування особливостей перебігу воєнного стану (обмеженість в часі (коменданська година), ситуації прямої небезпеки (військові дії, сигнали повітряної тривоги, необхідність перебування в укриттях) тощо).

Висновки. Отже, партнерська взаємодія між суб'єктами дошкільної освіти ефективно сприяє залученню дітей до дистанційного навчання під час воєнного стану; об'єднує педагогів, дошкільників та дорослих, які доглядають за дітьми; забезпечує право дитини на освіту – продовжує формування у дітей комунікативно-мовленнєвої, логіко-математичної, еколого-природознавчої, цифрової компетентності, позитивно впливає на сімейні стосунки, психоемоційний клімат у родині, оптимізує дитячо-батьківські відносини; забезпечує формування особистісних якостей суб'єктів освітнього процесу – соціальної відповідальності, креативності, самостійності, ініціативності, доброти, почуття турботи, взаємоповаги, взаємодопомоги, взаєморозуміння, лідерських якостей, морально-духовних рис, суспільної єдності; здійснює «лагідну» педагогізацію батьків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Дистанційна освіта. Вища освіта : сайт. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro>
- Дистанційна освіта. Міністерство освіти і науки України : сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/distancijna-osvita>
- Дитячий садок онлайн НУМО. Вип. 35. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NDxNVdPayGk>
- Кабанцева А. В., Корнєєва О. Л. Підтримка дитини в умовах емоційного напруження. Київ : КВІЦ, 2018. 136 с.
- Косенчук О., Новик І. Організація діяльності закладів дошкільної освіти в період пандемії. Дошкільне виховання. 2020. № 9. С. 17–21. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/dv_2020-09_kosenchuk_olga_novyk_iryana.pdf
- Логостудія «Балакунчики». Логопед. Психолог. URL: <https://www.facebook.com/logopedstydio.lviv>
- Машівський ЗДО «Калинка». URL: <https://www.facebook.com/groups/779441272611371>
- Методичні рекомендації щодо комунікації з дітьми дошкільного віку з родин учасників ООС/АТО, внутрішньо переміщених осіб та організації взаємодії з їхніми батьками : Лист МОН № 1/9-766 від 12.12.2019 р. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/69951/>
- Підтримай дитину. Telegram. URL: <https://t.me/pidtrumaidutynu>
- Платформа розвитку дошкільнят НУМО. URL: <https://numo.mon.gov.ua/>
- Положення про дистанційне навчання : наказ МОН № 466 від 25.04.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
- Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій : лист МОН № 1/3371-22 від 06.03.22 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/
- Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні : лист МОН № 1/3845-22 від 02.02.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voyennogo-stanu-v-ukrayini>
- Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутріш-

ньо переміщених осіб: концепція, методика, технології / І. О. Луценко та ін. Київ, 2018. 211 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24604>

Пташеня. Дитячий простір. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCARYpMN6E9Rg8tT9v-s5kA/about>

Рекомендації щодо забезпечення якості дошкільної освіти України в умовах карантину (рекомендації розроблено згідно з чинними документами ВООЗ, МОЗ і МОН України, що регулюють процес організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти). Київ, 2021. 26 с.

Розвиток дитини. Людмила Шелестова. URL: <https://www.youtube.com/c/РозвитокдитиниЛюдмилаШелестова/about>

Розмови про війну. Питання та відповіді про війну для батьків та опікунів дітей та підлітків. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/03/31/Rozmovy.pro.viynu.31.03.22.pdf>

Розумний котусь – помічник для матусь. URL: <https://www.facebook.com/rozumnyy.kotus>

Сприяння освіті. URL: <https://www.facebook.com/groups/1717339951883407>

REFERENCES

DYSTANTSIINA OSVITA [DISTANCE EDUCATION]. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [Ministry of Education and Science of Ukraine]*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/distancijna-osvita> [in Ukrainian].

Dystantsiina osvita [Distance education]. *Vyshcha osvita [Higher Education]*. Retrieved from <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro> [in Ukrainian].

Dytiachyi sadok onlain NUMO [Kindergarten online NUMO], 35. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=NDxNVdPayGk> [in Ukrainian].

Kabantseva, A. V., & Kornieieva, O. L. (2018). *Pidtrymka dytyny v umovakh emotsiinoho napruzhenia [Supporting the child in conditions of emotional stress]*. Kyiv: KVITs [in Ukrainian].

Kosenchuk, O., & Novyk, I. (2020). Orhanizatsiia diialnosti zakladiv doshkilnoi osvity v period pandemii [Organization of preschool education during the pandemic]. *Doshkilne vykhovannia [Preschool education]*, 9, 17-21. Retrieved from https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/dv_2020-09_kosenchuk_olga_novyk_iryyna.pdf [in Ukrainian].

Lohostudiia «Balakunchyky». *Lohoped. Psykholoh [Logo studio "Balakunchiki". Speech therapist. Psychologist]*. Retrieved from <https://www.facebook.com/logopedstydio.lviv> [in Ukrainian].

Lutsenko, I. O., Bohush, A. M., Kalmykova, L. O., Kuzmenko, V. U., Povoroziuk, S. I., & Reipolska, O. D. (2018). *Psykhologo-pedahohichnyi suprovid vykhovannia i rozvytku ditei doshkilnoho viku z rodyn uchasnykiv ATO i vnutrishno peremishchenykh osib: kontseptsii, metodyka, tekhnologii [Psychological and pedagogical support of upbringing and development of preschool children from the families of anti-terrorist operation participants and internally displaced persons: concept, methods, technologies]*. Kyiv [in Ukrainian]. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24604> [in Ukrainian].

Mashivskyi ZDO «Kalyinka» [Mashivsky ZDO "Kalinka"]. Retrieved from <https://www.facebook.com/groups/779441272611371> [in Ukrainian].

Metodychni rekomendatsii shchodo komunikatsii z ditmy doshkilnoho viku z rodyn uchasnykiv OOS/ATO, vnutrishno peremishchenykh osib ta orhanizatsii vzaiemodii z yikhnyimi batkamy [Methodical recommendations on communication with preschool children from families of participants of OOS / ATO, internally displaced persons and organization of interaction with their parents]. № 1/9-766. (2019). Retrieved from <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/69951/> [in Ukrainian].

Pidtrymai dytynu [Support the child]. *Telegram*. Retrieved from <https://t.me/pidtrumaidutyny> [in Ukrainian].

Platforma rozvytku doshkilniat NUMO [NUMO preschool development platform]. Retrieved from <https://numo.mon.gov.ua/> [in Ukrainian].

Polozhennia pro dystantsiine navchannia [Regulations on distance learning]. № 466. (2013). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> [in Ukrainian].

Pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v umovakh viiskovykh dii [About the organization of educational process in the conditions of military actions]. № 1/3371-22. (2022). Retrieved from https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/ [in Ukrainian].

Pro rekomendatsii dlia pratsivnykiv zakladiv doshkilnoi osvity na period dii voiennoho stanu v Ukraini [About recommendations for employees of preschool educational institutions for the period of martial law in Ukraine]. № 1/3845-22. (2022). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voennogo-stanu-v-ukrayini> [in Ukrainian].

Ptashenia. Dytiachyi prostir [Chick. Children's space]. Retrieved from <https://www.youtube.com/channel/UCARYpMN6E9Rg8tT9v-s5kA/about> [in Ukrainian].

Rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti doshkilnoi osvity Ukrainy v umovakh karantynu (rekomendatsii rozrobleno zghidno z chynnymy dokumentamy VOOZ, MOZ i MON Ukrainy, shcho rehuliuut protses orhanizatsii osvitnoho protsesu v zakladakh doshkilnoi osvity) [Recommendations for ensuring the quality of preschool education in Ukraine under quarantine (recommendations developed in accordance with current documents of the WHO, the Ministry of Health and the Ministry of Education and Science of Ukraine, which regulate the process of organizing the educational process in preschool education)]. (2021). Kyiv [in Ukrainian].

Rozmovy pro viinu. Pytannia ta vidpovidi pro viinu dlia batkiv ta opikuniv ditei ta pidlitkiv [Talk about war. Questions and answers about war for parents and guardians of children and adolescents]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/03/31/Rozmovy.pro.viynu.31.03.22.pdf> [in Ukrainian].

Rozumnyi kOtus – pomichnyk dlia matus [A smart cat is a helper for mothers]. Retrieved from <https://www.facebook.com/rozumnyy.kotus> [in Ukrainian].

Rozvytok dytyny. Liudmyla Shelestova [Child development. Lyudmyla Shelestova]. Retrieved from <https://www.youtube.com/c/RozvytokdytynyLiudmylaShelestova/about> [in Ukrainian].

Spryanniia osviti [Promoting education]. Retrieved from <https://www.facebook.com/groups/1717339951883407> [in Ukrainian].

LILIYA ZIMAKOVA
OLEKSANDR TUPYTSYA
LIUDMYLA ZHDANIUK

DISTANCE LEARNING FOR PRESCHOOL CHILDREN ON THE BASIS OF PARTNER PEDAGOGY DURING WARTIME

Based on scientific and pedagogical literature study, the article authors provide a terminological analysis of the pedagogical essence of the category 'distance learning of preschool children.' It is defined as a form of education during the war; its foundation should be based on partnership. The authors understand the essence of the category 'distance learning of preschool children' as an organization of partnership educational interaction in the distance of the educator from children and their parents (adults caring for children), which operates synchronously and/or asynchronously in modern educational, information and communication (digital) technologies.

The positive and negative aspects of involving preschool children in distance learning are considered. It has been proved that preschoolers' education should not be stopped during the conditions of wartime; educators, children, and their parents should interact as subjects of the educational process. The following modes of preschoolers' distance learning are determined: synchronous and asynchronous ones, Modern online educational tools that can be used by both preschool children's educators and parents are revealed.

At the end of the second month of the war in Ukraine, a survey of 50 educators of preschool educational institutions in Poltava Regional Vocational School dealing with the issues of distance learning has been conducted. In most cases, adults are interested in continuing the education of preschoolers in the conditions of distance learning during wartime.

Scientific and pedagogical research has prompted the authors to determine the factors of distance learning in preschool education on the basis of partner pedagogy during wartime. They are the following: the principles of partnership pedagogy; all subjects of preschool education orientation on the continuity of educational activities during wartime; preschool education subjects' cultural and educational diversity; the level of preschool education subjects' emotional intelligence and communicative competence formation; adults' abilities to build new social connections, developed skills of adaptability to activities in different conditions and resilience; information reliability of educational services, social networks, online educational platforms; adults' active assistance to children in educational activities during wartime; appropriate social and technical conditions of distance learning for preschoolers; the subjects' digital literacy in the educational process; taking into account the wartime features (limited time (curfew), situations of imminent danger (military action, air alarms, the need to be in shelters), etc.).

Keywords: *distance learning; partner pedagogy; interaction; wartime; communication; preschool children; educator of preschool education institution; parents.*